

Obsesif kompulsif bozukluğu olan çocuk ve ergenlerin annelerinin mizaç ve karakter özellikleri

İbrahim Durukan (*), Murat Erdem (**), Tümer Türkbay (*)

ÖZET

Obsesif kompulsif bozukluğu olan çocukların ebeveynlerinin mizaç ve karakter özelliklerinin obsesif kompulsif bozukluk olan erişkinlerle benzerlik gösterdiği bilinmektedir. Bu araştırmanın amacı obsesif kompulsif bozukluk olan çocuk ve ergenlerin annelerinin mizaç ve karakter özelliklerinin araştırılmasıdır. Bu araştırmanın örneklemini GATF Çocuk Ruh Sağlığı ve Hastalıkları Polikliniğine ardışık olarak başvuran ve DSM-IV-TR tanı ölçütlerine göre obsesif kompulsif bozukluk tanısı konan yaşları 9-15 arasında 32 çocuk ve ergenin anneleri oluşturmuştur. Kontrol grubu kronik bir hastalığı olmayan 27 sağlıklı çocuğun psikiyatrik hastalığı olmayan annelerinden oluşmuştur. Anneler Mizaç ve Karakter Envanteri ile değerlendirilmiştir. Obsesif kompulsif bozukluklu çocuk ve ergenlerin annelerinin kontrol grubundaki annelere oranla yenilik arayışının dürtüsellik alt boyutunun daha yüksek, kendini yönetme ve işbirliği yapma özelliklerinin ise daha düşük olduğu saptanmıştır. Önceki çalışmalarda obsesif kompulsif bozukluklu erişkinlerde yenilik arayışı düşük saptanmış, obsesif kompulsif bozukluklu çocukların ebeveynlerinde kontrol grubundan farklı bulunmamıştır. Araştırmamızda saptanan yenilik arayışının dürtüsellik alt boyutundaki yükseklik bulgusu bu konuda yeni araştırmalara olan gereksinime işaret etmektedir. Kendini yönetme ve işbirliği özelliklerinin düşük olması kişilik bozukluğunun temel özellikleriyle ilişkili olabilir. Obsesif kompulsif bozukluklu çocuk ve ergenlerin annelerindeki boyutsal kişilik profili ailesel obsesif kompulsif bozuklukta kişilik özelliklerinin önemine ışık tutmaktadır.

Anahtar kelimeler: Anne, mizaç ve karakter, obsesif kompulsif bozukluk

SUMMARY

Temperament and character features of mothers of children and adolescents with obsessive-compulsive disorder

It is known that the temperament and personality features of parents of children with obsessive compulsive disorder show similarities to those of the adults with obsessive compulsive disorder. The aim of this study was to investigate the temperament and character features of mothers of children and adolescents with obsessive compulsive disorder. The research included the mothers of 32 children and adolescents who were between 9 and 15 years old, consecutively admitted to the Department of Child and Adolescent Psychiatry Outpatient Clinic of Gulhane Military Medical Faculty and diagnosed to have obsessive compulsive disorder according to the DSM-IV-TR criteria. The control group consisted of the healthy mothers (without any psychiatric disorders) of 27 healthy children without any chronic disorders. The mothers were evaluated with the Temperament and Character Inventory (TCI). The impulsivity subscale score of novelty seeking was higher and the total self directedness and cooperation scores were lower in mothers of children and adolescents with obsessive compulsive disorder than in those of the controls. Lower scores in novelty seeking were reported in adults with obsessive compulsive disorder, and no differences were found between parents of children with obsessive compulsive disorder and those of healthy controls in previous studies. The higher scores in impulsivity subscale score of novelty seeking we detected in our study point out the necessity of new studies in this area. Lower scores of self-directedness and cooperation may be related with the basic features of personality disorders. The existence of dimensional personality profile in the mothers of children and adolescents with obsessive compulsive disorder highlights the importance of the role of personality factors in familial obsessive compulsive disorder.

Key words: Mother, temperament and character, obsessive-compulsive disorder

* GATF Çocuk Ruh Sağlığı ve Hastalıkları Anabilim Dalı
**Anıttepe Dispanseri, Ankara

Aynı basım isteği: Dr. İbrahim Durukan, GATF Çocuk Ruh Sağlığı ve Hastalıkları Anabilim Dalı, Etlik-06018, Ankara
E-mail: idurukan2003@yahoo.com

Makalenin geliş tarihi: 03.12.2009 • **Kabul tarihi:** 11.02.2010

Giriş

Obsesif kompulsif bozukluğun (OKB) sadece ergenlik ve erişkinlik dönemine özgü olmadığı, aynı zamanda çocuklukta da görüldüğü bilinmektedir. OKB'nin başlangıcı sıklıkla çocukluk çağı ve ergenlik sonu genç erişkinlik döneminde olmaktadır (1). Çocuk ve ergen yaş grubunda OKB'nin yaşam boyu yaygınlığı %0.5-1 arasındadır. OKB olan erişkin hastaların 1/3-1/2 kadarının belirtilerinin çocukluk çağında başladığı belirtilmektedir (2).

OKB'nin hem erişkin hem de çocuklarda ailesel kümelenme eğilimi gösterdiği bilinmektedir. Ancak OKB ile ilişkili özgül genetik faktörler ve aileye özgü davranışsal risk faktörleri yeterince bilinmemektedir. Bazı çalışmalarda OKB olgularının birinci derece akrabalarında özellikle yaygın anksiyete bozukluğu başta olmak üzere anksiyete bozukluklarının sık saptandığı bildirilmiştir (3).

Cloninger, kişiliğin iki temel bileşeni olan mizaç ile karakterdeki normal ve anormal değişimleri tanımlayan boyutsal bir psikobiyolojik kişilik modeli geliştirmiş ve tanımlamıştır (4-6). Mizaç kişiliğin biyolojik, karakter ise sosyal ve kültürel öğeleridir (7). Cloninger tarafından tanımlanan dört ana mizaç özelliği yenilik arayışı, zarardan kaçınma, ödül bağımlılığı ve sebat etmedir. Yenilik arayışı, davranışsal aktivasyon sistemi ile ilişkilidir. Yeni bir uyarana yanıtta araştırmacı olma, dürtüsel karar verme, çabuk öfkelenme ve engellenmeden aktif kaçınma ile belirlidir. Zarardan kaçınma, davranışsal inhibisyon sistemi ile ilişkilidir. Davranışın önlenmesi ya da durdurulmasına yönelik kalıtsal bir eğilimdir. Olası sorunlara yönelik karamsarlık, belirsizlik korkusu, yabancılardan çekinme ve çabuk yorulma ile belirlidir. Ödül bağımlılığı, davranışsal sürdürme sistemi ile ilişkilidir. Duygusalılık, sosyal bağlanma, başka kimselerin onayına bağımlılıkla kendini gösteren kalıtsal bir eğilimdir. Sebat etme, engellenme ve yorgunluğa karşı kararlı olma eğilimidir. Bu bireyler ödül yokluğunda bu davranışın sönmesine karşı direnç

gösterirler (4-6,8). Cloninger tarafından tanımlanan modelde kendini yönetme, işbirliği yapma ve kendini aşma olmak üzere üç boyutlu bir karakter tanımı vardır. Kendini yönetme, kişinin kendi tercihleriyle ilgili sorumluluk alması, bireysel amaçların belirlenmesi ve sorunları çözmede beceri, güven gelişimi ile kendini kabullenmeden oluşur. İşbirliği yapma sosyal kabul, empati, yardımseverlik ve erdemli olma ile belirlidir. Kendini aşma kendilik kaybı, kişilerarası özdeşim ve manevi kabulden oluşur (9).

Günümüze kadar erişkin OKB olgularında mizaç ve karakter özelliklerini araştıran çalışmalarda zarardan kaçınma puanlarının sağlıklı kontrollerden yüksek olduğu (10-14), bazı çalışmalarda yenilik arayışı puanlarının düşük (13,14) ve ödül bağımlılığı puanlarının yüksek olduğu bildirilmiştir (10). Karakter özelliklerine bakıldığında OKB olgularının sağlıklı bireylere göre kendini yönetme (12-14) ve işbirliği yapma (12,13) özelliklerinin düşük olduğu bildirilmiştir. Son dönemde yapılan ve OKB olguları ile ailelerinde mizaç ve karakter özelliklerinin araştırıldığı çalışmalardan birisinde erişkin OKB olguları ve birinci derece akrabalarında zarardan kaçınma puanlarının sağlıklı kontrol grubundan yüksek olduğu saptanmış (15), diğer çalışmada ise OKB'li çocukların ebeveynlerinin sağlıklı çocukların ebeveynlerine oranla zarardan kaçınma puanlarının yüksek, ödül bağımlılığı, kendini yönetme ve işbirliği yapma puanlarının ise düşük olduğu saptanmıştır (16).

Bu araştırmada OKB olan çocuk ve ergenlerin annelerini sağlıklı çocukların annelerinden ayıran mizaç ve karakter özelliklerinin belirlenmesi amaçlanmıştır.

Gereç ve Yöntem

Örneklem ve işlem: Bu araştırma Haziran 2008 ile Haziran 2009 arasında GATF Çocuk Ruh Sağlığı ve Hastalıkları Anabilim Dalı Polikliniğine yapılan ardışık başvuruların değerlendirilmesi sonucunda Ruhsal Bozuklukların Tanısal ve Sayımsal Elkitabı-Gözden Geçirilmiş Metin-(DSM-IV-TR) tanı ölçütlerine göre OKB tanısı konulan, 9-15 yaş aralığında 32 çocuk ve ergenin anneleri dahil edilerek, olgulara ilişkin veriler değerlendirilmiştir.

OKB'li çocukların annelerinden Mizaç ve Karakter Envanterini (MKE) doldurmaları istenmiştir. Annelerin en az ilköğretim mezunu olması, halen psikiyatrik bir bozukluk nedeniyle tedavi edilmiyor olmaları şartı aranmıştır. Erişkin psikiyatrisi uzmanı tarafından uygulanan klinik görüşme ve DSM-IV Eksen I Bozuklukları İçin Yapılandırılmış Klinik Görüşme Formu (SCID-I) ile eksen I psikiyatrik bozukluk tanısı konulanlar dışlanmıştır. Kontrol grubu, süregelen bir hastalığı olmayan yaş, cinsiyet bakımından hasta

grubuyla eşleştirilen 27 sağlıklı çocuk ve ergenin psikiyatrik hastalık tanısı olmayan annesinden oluşmuştur. Deneklerin yazılı onamı alınmıştır.

Kullanılan ölçekler:

1. Mizaç ve Karakter Envanteri: MKE 240 maddeden oluşan "doğru" ya da "yanlış" şeklinde yanıtlanan bir kendini değerlendirme ölçeğidir. Süre kısıtlaması yoktur. MKE'de mizaç boyutunda yenilik arayışı keşfetmekten heyecan duyma, dürtüsellik, savurganlık ve düzensizlik olmak üzere 4, zarardan kaçınma beklenti endişesi, beklenti korkusu, yabancılardan çekinme ve çabuk yorulma olmak üzere 4, ödül bağımlılığı duygusallık, sosyal bağlanma ve bağımlılık olmak üzere 3 alt ölçekten; karakter boyutunda ise kendini yönetme sorumluluk alma, amaçlılık, beceriklilik, kendini kabul ve uyumlu ikincil huylar olmak üzere 5, işbirliği yapma sosyal onaylama, empati, yardımseverlik, merhametlilik ve erdemlilik olmak üzere 5, kendini aşma ise kendini kaptırma, kişilerarası özdeşim ve manevi kabul olmak üzere 3 alt ölçekten oluşmaktadır. MKE'nin geçerlik ve güvenilirliği hem genel popülasyonda, hem de psikiyatrik hastalarda sınılanmış ve tekrarlanmıştır. MKE'nin içerik olarak 15 yaş ve üstü bireyler için uygulama alanına sahip olduğu bildirilmiştir (17). Ülkemizde geçerlik ve güvenilirlik çalışması Köse ve ark. (9) ile Arkar ve ark. (17) tarafından yapılmıştır.

2. DSM-IV Eksen I Bozuklukları İçin Yapılandırılmış Klinik Görüşme Formu (SCID-I): Bu form DSM-IV Eksen I tanılarının konulması için geliştirilen yapılandırılmış klinik görüşme formudur. Geçerlik ve güvenilirlik çalışması Özkürkçügil ve ark. tarafından yapılmıştır (18).

İstatistiksel Değerlendirme: OKB ve kontrol grubu olguların annelerinin yaşları ve MKE puanlarının karşılaştırılmasında student t testi kullanılmıştır. 0.05'e eşit ve küçük olan p değerlerinin anlamlı olduğu kabul edilmiştir.

Bulgular

Araştırmaya katılan OKB olgularının annelerinin yaş ortalaması 36.9 ± 3.2 (31-43) yıl, kontrol grubunu oluşturan sağlıklı çocukların annelerinin yaş ortalaması 35.7 ± 3.4 (29-45) yıl olarak saptanmış, iki grup arasında yaş açısından istatistiksel olarak anlamlı farklılık saptanmamıştır ($t=1.47$, $p=0.15$).

OKB ve sağlıklı kontrol grubunu oluşturan çocukların annelerinin mizaç ve karakter özellikleri Tablo I'de verilmiştir. Mizaç özellikleri değerlendirildiğinde araştırma grubu olgularının kontrol grubuna göre yenilik arayışı toplam puanı ve alt ölçeklerinden dürtüsellik ve düzensizlik alt ölçek puanlarının daha yüksek, keşfetmekten heyecan duyma alt ölçek puanının ise daha düşük; zarardan kaçınma alt ölçeklerinden

Tablo I. Obsesif kompulsif bozukluk olgularının annelerinin ve kontrol grubunun Mizaç Karakter Envanteri puanları

Mizaç Karakter Envanteri alt ölçekleri	Obsesif kompulsif bozukluk (n=32)	Kontrol (n=27)	t değeri	p değeri
Yenilik arayışı	22.2±3.6	19.6 ±5.0	2.31	0.024*
Keşfetmekten heyecan duyma	5.6±1.2	7.0 ±2.2	3.07	0.003*
Dürtüsellik	7.3±1.2	3.5 ±1.9	9.42	<0.001**
Savurganlık	4.0±1.5	4.6±1.8	1.53	0.131
Düzensizlik	5.3±1.5	4.4±1.6	2.13	0.038*
Zarardan kaçınma	17.1±4.0	14.8±6.9	1.62	0.110
Beklenti endişesi	5.0±1.7	4.0±2.3	2.04	0.046*
Belirsizlik korkusu	3.0±1.6	3.9±2.0	1.78	0.080
Yabancılardan çekinme	4.2±1.6	3.1 ±2.2	2.20	0.032*
Çabuk yorulma	4.8±1.4	3.7 ±2.2	2.13	0.038*
Ödül bağımlılığı	15.0±3.1	13.5 ±3.8	1.66	0.103
Duygusallık	7.2±1.8	6.0 ±2.0	2.44	0.018*
Sosyal bağlanma	4.3±1.8	4.7 ±2.0	0.79	0.430
Bağımlılık	3.4±1.3	2.7 ±1.4	2.02	0.048*
Sebat etme	4.3±1.4	4.3 ±2.0	0.05	0.963
Kendini yönetme	23.4±5.5	33.3 ±4.2	7.68	<0.001**
Sorumluluk alma	3.7±1.5	6.6 ±1.5	7.53	<0.001**
Amaçlılık	4.1±1.0	6.0 ±1.0	7.63	<0.001**
Beceriklilik	1.7±1.5	3.9 ±1.0	6.66	<0.001**
Kendini kabul	6.8±2.2	6.4 ±2.4	0.62	0.539
Uyumlu ikincil huylar	7.2±1.7	10.4 ±1.0	8.44	<0.001**
İşbirliği yapma	22.9±4.3	31.3 ±4.6	7.72	<0.001**
Sosyal onaylama	4.7±1.4	6.7 ±1.2	5.81	<0.001**
Empati	4.6±1.0	4.7 ±1.5	0.32	0.744
Yardımsverlik	4.8±1.1	5.4 ±1.2	2.13	0.038
Merhametlilik	4.4±1.6	7.4 ±1.9	6.65	<0.001**
Erdemlilik	4.4±1.1	7.1 ±1.2	8.83	<0.001**
Kendini aşma	18.6±5.5	15.8±5.5	1.93	0.059
Kendini kaptırma	5.8±2.2	4.9±1.9	1.72	0.091
Kişilerarası özdeşim	4.6±2.2	4.2±1.9	0.83	0.412
Manevi kabul	8.1±2.3	6.7±3.3	1.91	0.061

*: p<0.05, **: p<0.01

beklenti endişesi, çabuk yorulma ve yabancılardan çekinme alt ölçek puanlarının yüksek; ödül bağımlılığı alt ölçeklerinden duygusallık ve bağımlılık alt ölçek puanlarının daha yüksek olduğu saptanmıştır.

Karakter özelliklerine bakıldığında OKB olgularının kontrol grubuna göre kendini yönetme alt ölçek toplam puanı ve sorumluluk alma, amaçlılık, beceriklilik, uyumlu ikincil huylar alt ölçek puanlarının daha düşük olduğu; işbirliği yapma alt ölçek toplam puanı ve sosyal onaylama, merhametlilik, erdemlilik alt ölçek puanlarının daha düşük olduğu saptanmıştır.

Tartışma

Bu çalışmada OKB'li çocuk ve ergenlerin annelerinde sağlıklı çocuk ve ergenlerin annelerine oranla yenilik arayışının daha fazla, kendini yönetme ve işbirliğinin daha az olduğu saptanmıştır.

Mizaç boyutu değerlendirildiğinde, yenilik arayışı OKB'li çocukların annelerinde yüksek saptanmıştır. OKB'li erişkinlerde yenilik arayışının düşük olduğu (13,14), OKB olan çocukların ebeveynlerinde ise ye-

nilik arayışının kontrol grubundan farklı olmadığı bildirilmiştir (16). OKB'li çocukların annelerinde saptanan yenilik arayışı boyutundaki yüksek puanlar önceki çalışmalardan farklı gözükmemektedir. Yenilik arayışı alt ölçeklerinden özellikle dürtüsellik puanlarının kontrol grubuna göre oldukça yüksek olması yenilik arayışı toplam puanının yüksekliğinin temel nedeni olabilir. Bu annelerin yenilik arayışı eğiliminden çok, dürtüsel oldukları düşünülmüştür. Ayrıca bu annelerin keşfetmekten heyecan duyma alt ölçek puanlarının kontrol grubundan az olması literatür bilgisi ile uyumludur (13,14).

Zarardan kaçınma istatistiksel anlamlılığa ulaşacak düzeyde bir yükseklik göstermemekle birlikte, alt ölçeklerinden beklenti endişesi, yabancılardan çekinme ve çabuk yorulma anlamlı düzeyde yüksek saptanmıştır. OKB'li erişkin (10-14) ve çocuklar ve OKB'li erişkinlerin birinci derece akrabaları (15) ile OKB'li çocukların ebeveynlerinde (16) zarardan kaçınmanın yüksek saptandığı bildirilmiştir. Bu araştırma sonuçlarının literatür bilgileri ile uyumlu olduğu söylenebilir. Zarardan

kaçınmanın yüksek düzeyde olmasının utangaçlık, sosyal ketlenme, belirsizlikten korkmak, başkalarını endişelendirmeyecek durumlarda kötümserlik gibi kişilik özellikleriyle birlikte olduğu ifade edilmiştir (7).

Ödül bağımlılığı OKB'li çocukların annelerinde kontrol grubundan daha yüksek saptanmış, ancak bu yükseklik anlamlılık düzeyine ulaşmamıştır. Alt ölçeklerinden duygusallık ve bağımlılık anlamlı düzeyde yüksek saptanmıştır. OKB olgularında ödül bağımlılığında artış bildiren bir araştırma vardır (10). Yakın zamanda yapılan ve OKB'li çocukların ebeveynlerinde mizaç ve karakter özelliklerini araştıran çalışmada, ödül bağımlılığı kontrol grubundan farklı bulunmamıştır (16). Araştırma sonuçlarının farklılığının geniş örneklemlerle araştırmalara olan gereksinime işaret ettiği düşünülmektedir.

Karakter boyutu değerlendirildiğinde OKB'li çocukların annelerinin kendini yönetme ve işbirliği yapma puanlarının sağlıklı kontrollerden düşük saptandığı görülmüştür. Önceki araştırmalarda kendini yönetme ve işbirliğinin OKB olguları (12-14) ve OKB'li çocukların ebeveynlerinde (16) daha düşük olduğu bildirilmiştir. Araştırmamızdaki bu sonuçlar literatürle uyumlu gözükmektedir. Kendini yönetme özelliği düşük olan bireylerin suçlayıcı, çaresiz ve tepkisel kişiler olduğu, işbirliğine yatkın olmayanların ise kendisiyle meşgul, eleştirel, yardım etmeyen ve kendi çıkarlarını gözetken kişiler olduğu ifade edilmiştir (7). Kendini yönetme ve işbirliği özelliğinin düşük olmasının OKB olgularında kişilik bozukluğu riskini yansıttığı bildirilmiştir (12).

Örneklemin küçük olması, çalışmanın kesitsel olması ve sadece annelerle yapılması, annelerin Eksen II tanılarının değerlendirilmemiş olması, çocuk ve ergenlerde OKB tanısının konulması ve olası binişik tanıların dışlanmasında bir klinik görüşme formunun (örneğin Kiddie-SADS) kullanılmamış olması bu araştırmanın kısıtlılıklarıdır. Ayrıca araştırma kliniğe başvuran OKB olan çocuk ve ergenleri kapsadığından bu örneklem toplumdaki OKB olgularını ve dolayısıyla araştırmada elde edilen bulgular da toplumdaki OKB'li çocukların annelerinin mizaç ve karakter özelliklerini yansıtmıyor olabilir. Bu açıdan bu araştırma deseninin toplum örnekleminde tekrarlanması yararlı olacaktır.

Sonuç olarak bu araştırmanın sonuçları çocukluk çağı OKB tanısı konulan çocukların ebeveynlerinin mizaç ve karakter özelliklerini araştıran çalışma sonuçlarıyla benzerlik göstermektedir. OKB'li çocukların annelerinde yenilik arayışı yüksek, kendini yönetme ve işbirliği düşük bulunmuştur. Bildiğimiz kadarıyla MKE ülkemizde OKB'li çocukların annelerinde ilk kez uygulanmıştır. Bu bağlamda bu araştırmanın hem toplum örnekleminde, hem de geniş klinik örneklemelerde tekrarlanmasının yararlı olacağı düşünülmektedir.

Kaynaklar

1. Avcı A, Tahiroğlu AY. Obsesif kompulsif bozukluk. Çetin FÇ, Coşkun A, İşeri E ve ark. (eds). Çocuk ve Ergen Psikiyatrisi Temel Kitabı. Ankara: Hekimler Yayın Birliği, 2008: 337-350.
2. Taner Y, Taner E, Bakar EE, Bodur Ş. Obsesif kompulsif bozukluğu olan çocuk ve ergenlerin birinci derece akrabalarında psikopatoloji. Anadolu Psikiyatri Dergisi 2007; 8: 126-131.
3. Nestadt G, Samuels J, Riddle MA, et al. The relationship between obsessive-compulsive disorder and anxiety and affective disorders: results of the John Hopkins OCD family study. Psychol Med 2001; 31: 481-487.
4. Cloninger CR. A systematic method for clinical description and classification of personality variants. A proposal. Arch Gen Psychiatry 1987; 44: 573-588.
5. Cloninger CR, Svrakic DM, Przybeck TR. A psychobiological model of temperament and character. Arch Gen Psychiatry 1993; 50: 975-990.
6. Cloninger CR, Przybeck TR, Svrakic DM, Wetzel RD. The Temperament and Character Inventory (TCI): a guide to its development and use. Washington University, St. Louis: Center for Psychobiology of Personality, 1994.
7. Akvardar Y, Arkar H, Akdede BB, Gül S, Sarı Ö, Tunca Z. Alkol kullanım bozukluklarında kişilik özellikleri. Bağımlılık Dergisi 2005; 6: 54-60.
8. Köse SA. Psychobiological Model of Temperament and Character: TCI. Yeni Symposium 2003; 41: 86-97.
9. Köse S, Sayar K, Ak İ ve ark. Mizaç ve Karakter Envanteri (Türkçe TCI): Geçerlik, güvenilirliği ve faktör yapısı. Kinik Psikofarmakoloji Bülteni 2004; 14: 107-131.
10. Pfohl B, Black D, Noyes R, Kelley M, Blum N. A test of the tridimensional personality theory: association with diagnosis and platelet imipramine binding in obsessive-compulsive disorder. Biol Psychiatry 1990; 28: 41-46.
11. Richter MA, Summerfeldt LJ, Joffe RT, Swinson R. The Tridimensional Personality Questionnaire in obsessive-compulsive disorder. Psychiatry Res 1996; 65: 185-188.
12. Bejerot S, Schlette P, Ekselius L, Adolfsson R, von Knorring L. Personality disorders and relationship to personality dimensions measured by the Temperament and Character Inventory in patients with obsessive-compulsive disorder. Acta Psychiatr Scand 1998; 98: 243-249.
13. Kusunoki K, Sato T, Taga C, et al. Low novelty-seeking differentiates obsessive-compulsive disorder from major depression. Acta Psychiatr Scand 2000; 101: 403-405.
14. Lyoo IK, Lee DW, Kim YS, Kong SW, Kwon JS. Patterns of temperament and character in subjects with obsessive-compulsive disorder. J Clin Psychiatry 2001; 62: 637-641.
15. Ettelt S, Grabe HJ, Ruhrmann S, et al. Harm avoidance in subjects with obsessive-compulsive disorder and their families. J Affect Disord 2008; 107: 265-269.
16. Calvo R, Lázaro L, Castro-Fornieles J, Font E, Moreno E, Toro J. Obsessive-compulsive personality disorder traits and personality dimensions in parents of children with obsessive-compulsive disorder. Eur Psychiatry 2009; 24: 201-206.
17. Arkar H, Sorias O, Tunca Z ve ark. Mizaç ve Karakter Envanteri'nin Türkçe formunun faktör yapısı, geçerlik ve güvenilirliği. Türk Psikiyatri Dergisi 2005; 16: 190-204.
18. Özkürkçügil A, Aydemir Ö, Yıldız M, Esen Danacı A, Köroğlu E. DSM-IV Eksen I Bozuklukları İçin Yapılandırılmış Klinik Görüşmenin Türkçe'ye uyarlanması ve güvenilirlik çalışması. İlaç ve Tedavi Dergisi 1999; 12: 233-236.